

تدوین استراتژی توسعه گردشگری در مناطق کویری و بیابانی

(مطالعه موردی شهرستان کویری خور و بیابانک)

فرحناز ابوالحسنی^{۱*}، صدیقه کیانی^۲، میرنجف موسوی^۳

۱. مدرس مؤسسه آموزش عالی دانش پژوهان، اصفهان

۲. دانشجوی دکترای برنامه ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

۳. استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه ارومیه

(تاریخ دریافت: ۹۱/۷/۱۴؛ تاریخ تصویب: ۹۱/۹/۲۳)

چکیده

به منظور بهبود عملکرد توسعه گردشگری در شهرستان کویری خور و بیابانک لزوم بهره‌گیری از راهبردهای مناسب به طور فزاینده‌ای احساس می‌شود. در این مقاله با رویکرد «توصیفی - تحلیلی»، پس از استخراج نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، ضمن تجزیه و تحلیل از دیدگاه کارشناسان گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT، راهکارهای مناسب به منظور بهره‌گیری بهینه ارایه گردیده است. با توجه به ماتریس برنامه‌ریزی کمی، استراتژی SO1، بهترین راهبرد و ST2 و SO5، دومین و سومین استراتژی می‌باشد. در نهایت پس از بیان استراتژی‌ها، راهکارهایی جهت ارتقاء کمی و کیفی گردشگری ارایه شده است تا با ساماندهی گردشگری در این شهرستان کویری به توسعه اقتصادی - اجتماعی در منطقه دست یافت.

واژگان کلیدی

بیابان، کویر، شهرستان خور و بیابانک، برنامه‌ریزی استراتژیک، زمین گردشگری.

مقدمه

در جهان امروز صنعت گردشگری به سمت تعطیلات هدفمند و مسافرتی که نیازهای استراحتی و ذهنی را با هم داشته باشد، حرکت می‌نماید و گردشگری فرهنگی، قومی، هنری، طبیعت‌گرا اشکال جدید تمایلات گردشگران در جهان است. گردشگری طبیعت، فعالیت‌های فراغتی را عمدتاً در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و مبتنی بر مسافرت‌های هدفمند توأم با برداشت‌های فرهنگی، معنوی، دیدار از جاذبه‌های طبیعی و مطالعه آنها و بهره‌مندی و لذت جویی از پدیده‌های متنوع طبیعت است (Jiang, 2008, p42). هم‌چنین جاذبه‌های طبیعی موجود در مقاصد، غالباً اولین موضوعی است که توجه گردشگران را جلب می‌کند (کاظمی، ۱۳۸۵، ص ۸۶) و مهم‌ترین انگیزه‌ای که گردشگران را به دیدار از جاذبه‌های طبیعی تشویق و ترغیب می‌کند حس کنجکاوی گردشگران کاوش‌گر در شناخت و مطالعه گونه‌های گیاهی و جانوری نایاب و ذخایر طبیعی است که موجب افزایش قدردانی عمیق آنان از طبیعت می‌شود که در نهایت حس حفاظت و حراست از محیط‌های طبیعی را در آنان برانگیخته و تقویت می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۰، ص ۱۱۸). جاذبه‌ها با توجه به میزان جذابیت خود می‌توانند گردشگران را به سوی خود جذب نمایند، در این زمینه ساختار جذاب این جاذبه‌ها در زمینه کشش گردشگر دارای اهمیت بسیاری می‌باشد (Cartner, 2002, p13-18).

یکی از جاذبه‌های طبیعی گردشگری، کویر و بیابان‌های گسترده و زیبای آن در جهان است. امروزه کویرگردی از جمله زمینه‌های بسیار پر جاذبه برای طبیعت‌گردان به شمار می‌آید و سرزمین ایران که پهنه وسیعی از آن را کویرها و بیابان‌ها در برگرفته‌اند، موقعیتی کم‌نظیر از این حیث دارد. با استفاده از پتانسیل‌های موجود، به منظور تحرک در بخش صنعت گردشگری در راستای توسعه اقتصادی و اجتماعی و حفاظت میراث زمین، می‌توان فعالیت‌های جدی را آغاز کرد.

به منظور بهبود عملکرد توسعه گردشگری در شهرستان کویری خور و بیابانک با توجه به جاذبه‌ها و پتانسیل‌های موجود در آن لزوم بهره‌گیری از راهبردها و راهکارهای مناسب به طور فزاینده‌ای احساس می‌شود.

در مقاله حاضر کوشش می‌شود با درک این مطلب که شناخت پتانسل‌ها و محدودیت‌های گردشگری در شهرستان خور و بیابانک می‌تواند تأثیر سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب گردشگری و رفع مشکلات و مسایل آن داشته باشد، ضمن تجزیه و تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه کارشناسان مرتبط گردشگری با استفاده از تکنیک *SWOT*، راهبرد و راهکارهای مناسب به منظور بهره‌گیری بهینه و هدفمند از نقاط قوت و فرصت‌ها و یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها در جهت دستیابی به توسعه گردشگری پایدار در شهرستان کویری خور و بیابانک ارایه شود.

مبانی نظری

تعاریف گوناگونی از واژه بوم گردشگری^۱ وجود دارد از جمله والاس و پیرس معتقدند که فعالیت‌های گردشگری در صورت رعایت شش اصل، مصادیق بوم گردی به شمار می‌آیند که عبارت‌اند از:

- التزام به انجام فعالیت‌هایی که کم‌ترین پیامد منفی زیست محیطی را داشته باشد؛
- زمینه‌سازی به منظور افزایش آگاهی و درک طبیعت و ویژگی‌های فرهنگی، که موجب می‌شود بازدید کنندگان در برابر حفظ عناصر طبیعی و خصوصیات فرهنگی بیش‌تر احساس مسئولیت کنند؛
- مشارکت در حفظ و مدیریت مناطقی که به طور قانونی مورد حفاظت قرار می‌گیرند و همچنین دیگر نواحی طبیعی؛
- تقویت جوامع محلی در فرایند تصمیم‌گیری مربوط به تعیین نوع و میزان فعالیت‌های گردشگری؛

- ایجاد منافع مستقیم اقتصادی و نیز درآمدهای مکمل برای جوامع محلی؛
- آگاه‌سازی جوامع محلی (از طریق آموزش) از ارزش‌های طبیعی آنها (جهانیان؛ زندگی، ۱۳۸۹، ص ۶۳) از سوی دیگر، بوم گردشگری با پیروی از فلسفه حیات مدار و تکیه بر

---

1. Ecotourism

ارزش‌های ذاتی و درونی، از طریق حفاظت از عرصه‌های طبیعی، انتفاع جوامع محلی، تقویت ویژگی خرده فرهنگ‌ها، فراهم‌آوری فرصت‌های آموزشی و یادگیری، تقویت اشتغال زایی و جلوگیری از مهاجرت، التزام به مصرف کم‌تر منابع تجدید ناپذیر، فراهم‌آوری فرصت‌های مشارکت‌های محلی، آموزش‌های زیست محیطی و به عبارتی ترکیب مناسب توسعه و حفاظت از محیط زیست و میراث‌های فرهنگی، پایداری را امکان‌پذیر می‌سازد (شایان؛ پارسایی، ۱۳۸۶، ص ۱۵۴). در راستای بوم‌گردشگری پایدار می‌توان بیان نمود که این نوع از گردشگری می‌بایست از نظر اکولوژیکی پایدار باشد، یعنی به نیازهای فعلی طبیعت گردان پاسخ دهد و به حفظ و بسط فرصت‌های بوم‌گردشگری برای آینده بپردازد به عبارتی دیگر بوم‌گردشگری پایدار باید با محیط زیست سازگار باشد و به تخریب منابع و کاهش آنها منجر نشود، با آموزش و یادگیری برای کلیه طرف‌های دخیل اعم از مردم محلی، بوم‌گردشگران، مسئولان دولتی، متصدیان این صنعت و... همراه باشد (زاهدی، ۱۳۸۲، ص ۹۱). با توجه به تعاریف مربوط به زمین‌گردشگری می‌توان بیان نمود که: زمین‌گردشگری یکی از جدیدترین انواع گردشگری است زیر شاخه بوم‌گردشگری می‌باشد که پدیده‌های طبیعی و تماشای زمین‌شناسی، چه از نظر تخصصی و چه از لحاظ جاذبه‌های عمومی، برای معرفی به گردشگران مورد بررسی قرار گیرند. در واقع هر محلی که به خاطر شرایط ویژه خود مانند پدیده‌های زمین‌شناسی، زیست محیطی، پوشش گیاهی و دیگر زیبایی‌های طبیعی مورد بازدید قرار گیرد، در زمین‌گردشگری می‌گنجد (احراری رودی؛ شاهرخی خرگردی، ۱۳۸۶، ص ۴۶). این در حالی است که یکی از الگوهای فضایی گردشگری، گردشگری در طبیعت یا طبیعت‌گردی است که گستره فضایی آن محیط طبیعی را شامل می‌شود (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵، ص ۲۱۵) و با معرفی و تقسیم‌بندی طبیعت به دو بخش جان‌دار و بی‌جان و تلفیق آن با صنعت بزرگ گردشگری^۱ (نکویی صدری، ۱۳۸۸، ص ۳۲) می‌توان دیدگاه فعلی از زمین‌گردشگری را این گونه بیان نمود:

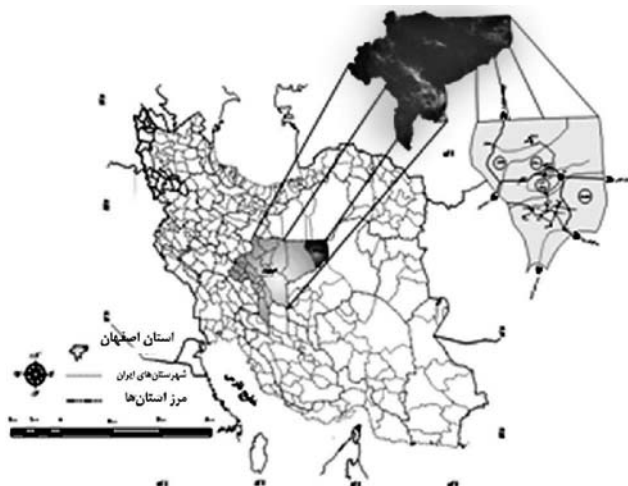
۱. بر مبنای برداشت جدید و اخیر جهانی: گردشگری به ترتیب مبتنی بر طبیعت (زنده و بی‌جان) می‌باشد که اکوتوریسم یا بوم‌گردشگری (مبتنی بر طبیعت با تأکید بر طبیعت جاندار) و ژئوتوریسم یا زمین‌گردشگری (گردشگری زمین‌شناختی مبتنی بر طبیعت بی‌جان) می‌باشد (نکویی صدری، ۱۳۸۸، ص ۱۷).

تأکید آن بر جاذبه‌ها و زیبایی‌های طبیعت بی جان و تحسین، درک، لذت، فراگیری راه‌های حفاظت از جاذبه‌های آن به قصد تفرج است. ظهور این شاخه جدید از گردشگری بر پایه طبیعت بی جان موجب پیدایش نگرش‌های جدید اقتصادی، کارآفرینی و مدیریت، محافظت و توسعه پایدار شده است (نکویی صدی، ۱۳۸۸، ص ۱۸).

موقعیت شهرستان خور بیابانک در استان اصفهان

استان اصفهان با مساحتی حدود ۱۰۷۰۹۰/۱ کیلومتر مربع بین ۳۰ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۸ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. این استان که در مرکز ایران واقع شده از شمال به استان‌های مرکزی، قم و سمنان از جنوب به استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد از شرق به استان یزد و از غرب به استان‌های لرستان و چهارمحال بختیاری محدود است. بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی شامل ۲۳ شهرستان، ۹۷ شهر، ۴۵ بخش و ۱۲۴ دهستان می‌باشد و مرکز آن شهر اصفهان است. (سالنامه آماری، ۱۳۸۸، ص ۲۱)

شهرستان خور و بیابانک که بیش از ۱۲ هزار کیلومتر مربع مساحت دارد در ۵۸ درجه طول شرقی و ۳۲ دقیقه عرض شمالی قرار دارد بنابراین خور و بیابانک در کمربند بیابانی نیمکره شمالی قرار گرفته است. آب و هوای بیابانی و میانگین بارندگی آن کم‌تر از ۱۰۰ میلی‌متر است. زمین‌های منطقه گچی نمکی و آهکی است. کوه‌های آن جزو کوه‌های مرکزی ایران و به چین خوردگی‌های آلپی تعلق دارد و مرتفع‌ترین کوه آن اندکی بیش از ۲۰۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. میانگین ارتفاع منطقه از سطح آب‌های آزاد ۹۸۰ متر است. این شهرستان، یکی از بخش‌های شهرستان نایین در ۴۲۰ کیلومتری مرکز استان واقع شده است و اخیراً با ارتقای بخش خور بیابانک به شهرستان خور بیابانک توسط هیئت دولت، استان اصفهان از ۲۲ شهرستان به ۲۳ شهرستان ارتقاء یافته است. شهرستان خور و بیابانک به مرکزیت شهر خور با وسعتی برابر ۱۱۶۷۶/۵ کیلومتر مربع، در حدود ۱۰ درصد از کل مساحت استان اصفهان را در اختیار دارد و هم‌چنین ۱۷۶۵۶ نفر از جمعیت استان اصفهان را در خود جای داده است. (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان، ۱۳۸۸، ص ۱)

شکل ۱: موقعیت شهرستان خورو بیابانک در استان اصفهان

منبع: www.khoorbiabanak.gov.ir (ترسیم: نگارندگان)

نگاهی گذرا به جاذبه‌های گردشگری و زمین گردشگری شهرستان کویری خور و بیابانک

شهرستان خور و بیابانک سرزمینی کویری است همراه با شهرها و روستاهایی با معماری کویر. این ویژگی‌ها سبب گردیده است که این شهرستان از زیباترین جاذبه‌های گردشگری کویری برخوردار گردد. در زیر به معرفی خلاصه‌ای از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی این شهرستان اشاره می‌گردد.

کویر ریگ جن

ریگ جن ناحیه‌ای وسیع از تپه‌های شنی و باتلاق‌های نمک می‌باشد که در حاشیه جنوب غربی کویر بزرگ و در شرق پارک ملی کویر قرار دارد. این کویر به دلیل وجود باتلاق‌های وسیع و شنزارهای مرتفع و عدم وجود آب، به عنوان یکی از صعب‌العبورترین مناطق کره خاکی نام برده می‌شود. در قدیم کاروان‌ها و مسافران کویری هیچ‌گاه از آن عبور نمی‌کردند و اکنون نیز هیچ راه و یا روستای کوچکی در آن وجود ندارد و به غیر از محققان که بسیار انگشت شمار می‌باشند کسی از آن عبور نکرده است. این کویر در جنوب غربی دشت کویر، جنوب سمنان، جنوب شرق گرمسار، شرق منطقه حفاظت شده کویر، شمال انارک و غرب جندق قرار گرفته است و وسعت آن معادل ۳۸۰۰ کیلومتر مربع است. در حاشیه شمالی آن کوه گوگردی، در حاشیه شرقی آن جاده دامغان به جندق و شهرستان جندق قرار

گرفته است. در قسمت شمالی آن رود خانه ورگی از ارتفاعات کوه گوگردی سرچشمه می‌گیرد و در جهت شمال غربی - جنوب شرقی وارد ریگ جن می‌شود. کوه ملاحادی در حاشیه جنوبی این ریگ قرار گرفته است. توده‌های عظیمی از تپه‌های ماسه‌ای فعال و فاقد پوشش ارگ (Erg) که در زبان عربی به آن عرق می‌گویند و در فارسی به ماسه زار یا ریگ معروف است در این منطقه یافت می‌گردد. زیر بنای ریگ یک دشت فرسایش یافته است که در حال حاضر تپه‌های ماسه‌ای هرمی (قورد) آن را اشغال کرده است. تمام ریگ جن دارای رسوبات نمکی فراوان می‌باشد که عمده رسوبات و مواد فرسایشی آن از دامنه‌های فرسایش یافته البرز شکل گرفته است.^۱

دریاچه نمک سلکنون

دریاچه نمک سلکنون در جنوب کویر بزرگ مرکزی ایران و در شمال شرقی روستای مصر واقع شده است. منبع تأمین آب نمک این دریاچه، پس آب‌های کشاورزی روستای امیرآباد در جنوب روستای مصر است که در نزدیکی روستای مصر وارد زمین می‌شود و به صورت چشمه آب در نزار مصر از زمین خارج شده و مجدداً وارد زمین می‌شود و در نزدیکی دریاچه از زمین خارج شده و پس از عبور از خاک‌های شور وارد این دریاچه می‌شود. شایان ذکر است که زمین‌های این دریاچه باتلاقی بوده و جنس خاک دریاچه از نوع خاک‌های رسی قلیایی بوده که توسط نمک پوشیده شده است.

روستای مصر

روستای مصر در ۴۵ کیلومتری شرق شهرستان جندق و در ۳۰ کیلومتری شمال شهرستان خور از توابع استان اصفهان قرار دارد. موقعیت جغرافیایی روستا ۳۴°۰۴ شمالی و ۴۷°۵۴ شرقی می‌باشد. روستای مصر بدلیل قرار گرفتن در جنوب کویر بزرگ دارای آب و هوای گرم و خشک می‌باشد. جمعیت این روستا بر طبق آخرین سرشماری ۱۲۰ نفر می‌باشد و مردم این روستا از طریق کشاورزی و دامداری امرار معاش می‌کنند. نقاط دیدنی اطراف روستای مصر منطقه امیر آباد در فاصله ۲ کیلومتری روستا دارای تپه‌های شنی و پوشش

1. www. irandeserts. com

گیاهای غنی از درختچه‌های گز و تاق و نخل‌های زیبا می‌باشد که مناظر بسیار زیبایی را پدید آورده است. روستای فرحزاد در شمال روستای مصر دارای نخلستان‌های زیبا می‌باشد که توسط شن‌های روان محصور گشته است. نیزار مصر در ۶ کیلومتری روستای مصر در شمال شرقی استان اصفهان واقع شده است. محصور شدن نیزار توسط شن‌های روان، جلوه منحصر به فردی به آن داده است. این نیزار آبشخور اصلی حیات وحش کویر منطقه است. ارتفاع نی‌ها در پاره‌ای از موارد به ۴ متر هم می‌رسد. نیزار مصر مکان مناسبی برای عکاسی از حیات وحش کویر است. دو راه برای دسترسی به نیزار وجود دارد. مسیر اول مسیر روستای عباس آباد به نیزار است و مسیر دوم مسیر روستای فرحزاد می‌باشد.

شهر و کویر جندق

نام کویر جندق برای ایرانگردان و کویر دوستان نام آشنایی است. کویر جندق واقع در دشت کویر از زیباترین مناطق کویری ایران است. جندق از توابع شهرستان خور در ۳۵۰ کیلومتری شمال شرقی اصفهان قرار دارد. موقعیت جغرافیایی آن عرض ۵۶° ۳۳' شمالی و طول ۲۱° ۵۴' شرقی است، ارتفاع آن از سطح آب‌های آزاد ۱۲۱۳ متر می‌باشد. جندق از شمال به کویر بزرگ، از غرب به کویر ریگ جن و سلسله کوه‌های جندق، از جنوب به بیابان‌های اطراف خور و از شرق به حاشیه جنوبی دشت کویر محدود می‌شود. اکثر مردم آن به دامداری و کشاورزی مشغول‌اند. از مهم‌ترین محصولات آن می‌توان به زعفران، گندم و جو اشاره کرد. شهر جندق در زمان‌های گذشته در مسیر شاهراه ارتباطی کاروان گذر جندق به بیدستان قرار داشته و کاروان‌هایی که از سمت جنوب ایران قصد عزیمت به ری و شمال کشور را داشته‌اند، قبل از عبور از دریای کویر در جندق اتراق می‌کرده‌اند.

دریاچه نمک خور

دریاچه نمک خور واقع در موقعیت جغرافیایی ۵۵°۱۵' تا ۵۶°۱۵' شرقی و ۳۳°۳۰' تا ۳۴°۳۰' درجه شمالی بزرگ‌ترین دریاچه فصلی نمک جهان (پلایا) می‌باشد. این دریاچه در قسمت مرکزی تا جنوبی کویر مرکزی ایران گسترش دارد. ارتفاع این دریاچه از سطح آب‌های آزاد به طور متوسط ۷۰۷ متر می‌باشد. و جزو کم ارتفاع‌ترین نقاط در فلات ایران محسوب می‌شود. عمق نمک در این دریاچه بر خلاف سایر دریاچه‌های نمک مشابه در

فلات مرکزی ایران بسیار نازک بوده که از ۵ سانتیمتر تا ۱۰ متر متغیر است. علت این تفاوت حرکت دائمی سفره‌های آب‌های شور زیرزمینی و لجن‌های سیاه‌لایه‌های زیرین می‌باشد که از شکل‌گیری و تراکم پلتفرم‌های نمکی جلوگیری می‌کند. زمین‌های اطراف این دریاچه در مناطق غربی، شرقی و شمالی به شدت باتلاقی با درصد چسبندگی زیاد و در مناطق جنوبی به صورت زمین‌های پف کرده می‌باشد. آب و هوای منطقه بسیار گرم و خشک و میزان ریزش باران در دریاچه به صورت میانگین ۲۰ میلیمتر در سال می‌باشد. در هنگام بارش و ورود سیلاب‌های زمین‌های اطراف به دریاچه سطحی از آب سطح دریاچه را فرا می‌گیرد. هرز آب‌های ورودی به دلیل شوری کویرهای اطراف اشباع از نمک هستند و به دلیل گرمی بالای هوا به سرعت تبخیر شده نمک خود را در دریاچه باقی می‌گذارند. دمای هوا در گرم‌ترین زمان به ۵۵ درجه و در سردترین زمان (شب) به ۲۵ درجه می‌رسد. میزان رطوبت هوا در فصول گرم در حدود بسیار ناچیزی کاهش می‌یابد. اختلاف زیاد درجه حرارت در روز و شب باعث شکسته شدن لایه نمک سطحی گشته و لایه‌های مرطوب زیرین از شکست‌های ایجاد شده رطوبت خود را از دست می‌دهند که این عامل باعث شکل‌گیری چندضلعی‌های نمکی (پلتفرم‌های نمکی) می‌گردد. هم‌چنین حرکت لجن‌های سیاه‌لایه‌های زیرین در این شکل‌گیری‌ها موثر است. این کویر از دو چاله شمالی و جنوبی تشکیل شده که وسعت چاله جنوبی ۳ برابر بزرگ‌تر از چاله شمالی می‌باشد. ارتفاع از سطح دریا در چاله شمالی ۱۵ متر بیش از چاله جنوبی می‌باشد. ۲۰٪ سطح چاله شمالی را نمک سیاه تشکیل می‌دهد (کویر طبقه) در حالی که در چاله جنوبی این سطح تنها ۵٪ می‌باشد. علت ایجاد اشکال تیز و انفجاری نمک سیاه در این منطقه به شرح زیر است. نمک سفید اشعه مادون قرمز خورشید را از خود عبور می‌دهد. بهترین سطح برای جذب این اشعه لجن‌های سیاه رنگ لایه‌های زیرین است. این لجن‌ها در اثر جذب این اشعه گرم می‌شوند و حالت انبساطی پیدا کرده و با فشاری که بر لایه‌های سطحی می‌آورند باعث شکسته شدن لایه‌های سطحی و خروج آن‌ها از زمین به سطح کویر می‌شوند. این لجن‌های سیاه پس از خشک شدن در اثر فرسایش بادی و باران اشکال تیز و برنده‌ای تشکیل می‌دهند. این دریاچه در فصول بارش به صورت مخلوطی از گل رس و نمک در می‌آید و در فصول خشک به صورت دریایی سفید از نمک تبدیل می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعاتی جهت استخراج پتاس از این دریاچه صورت گرفته است که در

صورت عملی شدن، این دریاچه را به بزرگ‌ترین معدن پتاس در جهان تبدیل خواهد کرد. با رونق صنعت بوم‌گردشگری در ایران، قسمت‌های جنوبی دریاچه مورد بازدید بوم‌گردان قرار می‌گیرد.^۱

از جاذبه‌های دیگر در شهرستان خور و بیابانک، بافت محله‌های قدیمی خور در کنار نخلستان‌های این شهر است که منظره‌ای به یاد ماندنی فراهم می‌آورد که هرگز فراموش نخواهد شد. خانه‌های بافت قدیم خور با خشت و گل ساخته شده‌اند این خانه‌ها دارای دیوارهایی بلند، با پشت بام‌هایی تخت و گنبدی به همراه بادگیرهای زیبا و درهای یک‌لنگه هستند. خانه‌های قدیمی خور چهار ایوانه‌اند و ورودی خانه‌ها به وسیله هشتی به حیاط مربوط می‌شود.

یک از این روستاها با بافت قدیمی، مهرجان یا مهرگان است که در گویش محلی مهرگون تلفظ می‌شود. قدیم‌ترین سنگ نبشه این روستا مربوط به قرن هشتم و نهم ه. ق است. روستای گرمه و چشمه آبگرم گرمه، بافت با ارزش روستای عروسان چشمه آبگرم عروسان، چشمه ایراج، چشمه خنج، خانه‌های قدیمی بیاضه، درخت زیتون ۱۰۰۰ ساله بیاضه از دیگر جاذبه‌های این منطقه می‌باشد.

قلعه جندق: این قلعه چند هزار ساله هنوز هم دارای ساکنینی است مردم محل می‌گویند که این قلعه زندان انوشیروان بوده است، ولیکن بافت قلعه حکایت از کاربری دیگری دارد. یغمای جندقی بزرگ‌ترین شاعر دوران قاجار و معاصر ناصرالدین شاه اهل این محل بوده و آثاری از خانه او هنوز بر جا است.

مسجد جامع جندق، مسجد جامع خور و مسجد عرب‌ها که این مسجد در محله عرب‌ها که به محله فاطمی نیز معروف است قرار دارد. این مسجد در سال ۱۳۷۳ بازسازی شده است معماری این مسجد به صورتی گنبدی است که بر روی ستون‌های راست بنا گردیده است. مسجد نارو؛ این بنا به گفته اهالی، قدیمی‌ترین مسجد منطقه است.

منطقه دشت کویر: دارای گونه‌های نادر جانوری مخصوص مناطق کویری و پتانسیل‌های

---

1. www. ngdir. ir

ویژه زمین شناختی است. نخلستان‌های خور و قلعه شاه بیاضه دارای قدمتی چند هزار ساله است. ناصر خسرو در سفرنامه خود از آن یاد کرده و مدتی نیز در آن بیتوته کرده است.^۱

روش‌شناسی برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک

برنامه‌ریزی استراتژیک^۲ در توسعه گردشگری با توجه به شرایط عدم ثبات موجود در این بخش و ماهیت این گونه برنامه‌ریزی می‌تواند کاربرد داشته باشد. بهره‌گیری از این نوع برنامه‌ریزی با توجه به اینکه اصول آن در روند خود با تعدیل نگرش و پرداختن به موضوعات نظری و شناختی، بیش‌تر به برنامه‌ریزی عملی، نحوه اجرا و مشارکت می‌پردازد، در برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری قابل به کارگیری است (بهزادفر؛ زمانیان، ۱۳۸۷، ص ۹۰). برنامه‌ریزی استراتژیک را می‌توان گونه‌ای از برنامه‌ریزی و در واقع شیوه‌ای نظام یافته جهت اخذ تصمیمات و اجرای فعالیت‌ها در خصوص شکل دهی و رهنمود یک سیستم، کارکرد و علل آن دانست (حکمت‌نیا؛ موسوی، ۱۳۸۵، ص ۲۸۲). روش‌ها و تکنیک‌های فراوانی جهت تحلیل موارد استراتژیک در فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک می‌توان به کار برده شود که در آن میان *SWOT* که فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف را ارزیابی می‌کند متداول‌ترین است (نخعی کمال آبادی و امیرآبادی، ۱۳۸۹، ص ۲۲). نقاط قوت و ضعف به آن دسته از عواملی گفته می‌شود که جنبه درونی و ذاتی دارد. فرصت‌ها و تهدیدها، جنبه خارجی دارد که عوامل دیگری، به غیر از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های منطقه وارد می‌شوند (Hussey, 1991, P 16-18). از عوامل درونی و بیرونی می‌تواند برای ارزیابی بهتر وزن دهی و رتبه‌بندی استفاده کرد (Yuksel, 2007, P47-62). اولین قدم در تحلیل برنامه‌ریزی استراتژیک گردشگری در نواحی بیابانی و کویری، شناسایی ابعاد و عوامل تأثیرگذار در توسعه این نواحی است (پیرز؛ رابینسون، ۱۳۸۳، ص ۱۵۵). با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع رویکرد حاکم بر این پژوهش «توصیفی - تحلیلی» است. در این مقاله، پس از استخراج نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای شهرستان خور و بیابانک ضمن تجزیه و تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه کارشناسان مرتبط جهت توسعه گردشگری با استفاده از

۱. راهنمای گردشگری خور و بیابانک، ۱۳۸۹، ص ۳-۲.

تکنیک SWOT، راهبرد و راهکارهای مناسب به منظور بهره‌گیری بهینه و هدفمند از نقاط قوت و فرصت‌ها و یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها در جهت دستیابی به توسعه گردشگری پایدار در شهرستان کویری خور و بیابانک ارایه گردیده است. مهم‌ترین عوامل استخراج شده برای برنامه‌ریزی استراتژیک در شهرستان خور و بیابانک در جدول شماره ۱ ارایه گردیده است.

جدول ۱: ماتریس SWOT عوامل اصلی تأثیرگذار بر گردشگری شهرستان خور و بیابانک

داخلي	بيروني
<p>قوت‌ها (S)</p> <p>S۱=برخورداری از جاذبه‌های کویری جهت گسترش و توسعه گردشگری داخلی و خارجی.</p> <p>S۲=وجود بافت تاریخی و چشم انداز شهرها و روستاهای کویری</p> <p>S۳=تنوع منابع گردشگری در سطح شهرستان</p> <p>S۴=برخورداری از پتانسیل انجام فعالیت‌های مرتبط با طبیعت گردی مبتنی بر کویر</p> <p>S۵=برخورداری از پتانسیل‌های انجام فعالیت‌های ورزشی متناسب با محیط کویر</p> <p>S۶=قابلیت توسعه گردشگری روستایی</p> <p>S۷=برخورداری از پتانسیل انجام فعالیت‌های گردشگری ماجراجویانه</p> <p>S۸=کم سرمایه بر بودن این صنعت نسبت به بخش‌های دیگر اقتصادی در این شهرستان</p>	<p>فرصت‌ها (O)</p> <p>O۱=مستعد بودن شهرستان جهت ایجاد ژئوپارک</p> <p>O۲=تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری در شهرستان</p> <p>O۳=نگرش مثبت متولیان این صنعت در توسعه گردشگری در مناطق کویری و بیابانی</p> <p>O۴=وجود روستای مصر با شهرت بین‌المللی در این شهرستان</p> <p>O۵=ایجاد زمینه‌های شغلی متنوع در بخش گردشگری</p> <p>O۶=کاهش مهاجرت از شهرستان</p> <p>O۷=برخورداری از گونه‌های دارویی ارزشمند</p> <p>O۸=تراکم بسیار پایین جمعیت شهرستان در مقایسه با استان</p> <p>O۹=برخورداری از صنایع دستی و هنرهای سنتی متنوع</p>
<p>ضعف‌ها (W)</p> <p>W۱=ضعف خدمات و تسهیلات بهداشتی درمانی</p> <p>W۲=عدم تبدیل منابع گردشگری به جاذبه‌های گردشگری</p> <p>W۳=تک بعدی بودن جاذبه‌های گردشگری شهرستان</p> <p>W۴=عدم وجود دفاتر خدمات مسافرتی در شهرستان</p> <p>W۵=نامناسب بودن زیرساخت‌های مناسب گردشگری</p> <p>W۶=تهدیدات امنیتی ناشی از ویژگی‌های کویری شهرستان</p> <p>W۷=عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری‌های متولیان بخش گردشگری در شهرستان</p> <p>W۸=نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی ورفاهی در شهرستان</p>	<p>تهدیدها (T)</p> <p>T۱=حاکمیت اقلیم گرم و خشک بیابانی در شهرستان</p> <p>T۲=پایین بودن میزان شهرنشینی در شهرستان در مقایسه با استان</p> <p>T۳=عملکرد ضعیف دفاتر خدمات مسافرتی در ارایه تورهای کویر نوردی</p> <p>T۴=عدم معرفی مناسب کویر و جاذبه‌های کویری</p> <p>T۵=فصلی بودن گردشگری در شهرستان</p> <p>T۶=وجود مقاصد رقیب در استان‌های دیگر</p> <p>T۷=انزوای جغرافیایی و دوری از مرکز استان</p>

با توجه به جدول شماره ۱ در شهرستان خور و بیابانک تعداد ۸ قوت داخلی در مقابل ۸ ضعف داخلی و تعداد ۹ فرصت خارجی در برابر ۷ تهدید خارجی شناسایی و بررسی شده است. به طور کلی، ۱۷ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و ۱۵ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش روی شهرستان خور و بیابانک جهت گسترش گردشگری قابل شناسایی است. در یک جمع‌بندی می‌توان به این نتیجه دست یافت که این شهرستان از پتانسیل‌ها و مزیت‌های مناسبی جهت گسترش گردشگری برخوردار است. جهت کمی، منطقی و اصولی تر شدن نتیجه، هر یک از مؤلفه‌های «سوات»^۱ در جدول شماره ۱، از نظرات ۳۰ نفر از کارشناسان مسایل برنامه‌ریزی گردشگری در قالب طیفی از یک تا نه استفاده شده است.

اولویت‌بندی صورت گرفته در جدول شماره ۲ ارایه گردیده است و این جدول بیانگر مجموع وزن‌های داده شده، میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی در هر یک از مؤلفه‌های SWOT از دیدگاه کارشناسان می‌باشد.

با توجه به جدول شماره ۲ تحلیل حاصل از نقطه نظر کارشناسان نشان می‌دهد که برخورداری از جاذبه‌های کویری جهت گسترش و توسعه گردشگری داخلی و خارجی با رتبه ۱ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و پس از آن، برخورداری از پتانسیل‌های انجام فعالیت‌های ورزشی متناسب با محیط کویر با وزن نسبی ۰/۹۵ در جایگاه دوم توسعه گردشگری قرار گرفته‌اند و تنوع منابع گردشگری در سطح شهرستان با وزن نسبی ۰/۴۶ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی در گسترش گردشگری در این شهرستان به شمار می‌رود. وجود روستای مصر با شهرت بین المللی در این شهرستان با رتبه ۱ به عنوان فرصت بیرونی قرار دارد در حالی که نگرش مثبت متولیان این صنعت در توسعه گردشگری در مناطق کویری و بیابانی با وزن نسبی ۰/۴۴ به عنوان کم اهمیت‌ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه زمین گردشگری در این شهرستان مشخص شده است. در مورد نقاط ضعف داخلی عدم وجود دفاتر خدمات مسافرتی در شهرستان به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی قرار دارد و کم‌ترین اولویت در بین نقاط ضعف داخلی متعلق به تهدیدات امنیتی ناشی از ویژگی‌های کویری شهرستان با وزن نسبی ۰/۶۶ می‌باشد و عدم معرفی مناسب کویر و جاذبه‌های کویری با میانگین وزنی ۸/۴ و وزن نسبی ۰/۹۳ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی مطرح می‌باشد.

جدول ۲: ماتریس اولویت سنجی مؤلفه‌ها SWOT از دید کارشناسان

رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن ها	مجموع وزن ها	تحلیل SWOT
قوت ها				
۴	۸۸.۰	۸	۲۴۰	S1= برخورداری از جاذبه‌های کویری جهت گسترش و توسعه گردشگری داخلی و خارجی.
۵	۸۶.۰	۸.۷	۲۳۴	S2= وجود بافت تاریخی و چشم انداز شهرها و روستاهای کویری
۸	۴۶.۰	۲.۴	۱۲۶	S3= تنوع منابع گردشگری در سطح شهرستان
۱	۱	۹	۲۷۰	S4= برخورداری از پتانسیل انجام فعالیت‌های مرتبط با زمین گردشگری مبتنی بر کویر
۲	۹۵.۰	۶.۸	۲۵۸	S5= برخورداری از پتانسیل‌های انجام فعالیت‌های ورزشی متناسب با محیط کویر
۳	۹۳.۰	۴.۸	۲۵۲	S6= قابلیت توسعه گردشگری روستایی
۶	۸۲.۰	۴.۷	۲۲۲	S7= برخورداری از پتانسیل انجام فعالیت‌های گردشگری ماجراجویانه
۷	۷۷.۰	۷	۲۱۰	S8= کم سرمایه بر بودن این صنعت نسبت به بخش‌های دیگر اقتصادی در این شهرستان
ضعف ها (W)				
۶	۰۸۰.	۲.۷	۲۱۶	W1= ضعف خدمات و تهسیلات بهداشتی درمانی
۵	۸۶.۰	۸.۷	۲۳۴	W2= عدم تبدیل منابع گردشگری به جاذبه‌های گردشگری
۷	۷۵.۰	۸.۶	۲۰۴	W3= تک بعدی بودن جاذبه‌های گردشگری شهرستان
۱	۱	۹	۲۷۰	W4= عدم وجود دفاتر خدمات مسافرتی در شهرستان
۲	۹۳.۰	۴.۸	۲۵۲	W5= نامناسب بودن زیر ساخت‌های مناسب گردشگری
۸	۶۶.۰	۶	۱۸۰	W6= تهدیدات امنیتی ناشی از ویژگی‌های کویری شهرستان
۳	۹۱.۰	۲.۸	۲۴۶	W7= عدم برنامه‌ریزی و سرمایه گذاری‌های متولیان بخش گردشگری در شهرستان
۴	۸۸.۰	۸	۲۴۰	W8= نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی در شهرستان
فرصت ها (O)				
۲	۹۵.۰	۶.۸	۲۵۸	O1= مستعد بودن شهرستان جهت ایجاد ژئوپارک
۳	۸۸.۰	۸	۲۴۰	O2= تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در بخش گردشگری در شهرستان
۹	۴۴.۰	۴	۱۲۰	O3= نگرش مثبت متولیان این صنعت در توسعه گردشگری در مناطق کویری و بیابانی
۱	۱	۹	۲۷۰	O4= وجود روستای مصر با شهرت بین المللی در این شهرستان
۴	۸۶.۰	۸.۷	۲۳۴	O5= ایجاد زمینه‌های شغلی متنوع در بخش گردشگری
۸	۷۳.۰	۶.۶	۱۹۸	O6= کاهش مهاجرت از شهرستان
۷	۷۵.۰	۸.۶	۲۰۴	O7= برخورداری از گونه‌های دارویی ارزشمند
۶	۷۷.۰	۷	۲۱۰	O8= تراکم بسیار پایین جمعیت شهرستان در مقایسه با استان
۵	۸۴.۰	۶.۷	۲۲۸	O9= برخورداری از صنایع دستی و هنرهای سنتی متنوع
تهدیدها (T)				
۶	۶۸.۰	۲.۶	۱۸۶	T1= حاکمیت اقلیم گرم و خشک بیابانی در شهرستان
۷	۶۴.۰	۸.۵	۱۷۴	T2= پایین بودن میزان شهرنشینی در شهرستان در مقایسه با استان
۲	۹۱.۰	۲.۸	۲۴۶	T3= عملکرد ضعیف دفاتر خدمات مسافرتی در ارائه تورهای کویر نوردی
۱	۹۳.۰	۴.۸	۲۵۲	T4= عدم معرفی مناسب کویر و جاذبه‌های کویری
۳	۸۸.۰	۸	۲۴۰	T5= فصلی بودن گردشگری در شهرستان
۴	۸۶.۰	۸.۷	۲۳۴	T6= وجود مقاصد رقیب در استان‌های دیگر
۵	۸۲.۰	۴.۷	۲۲۲	T7= انزوای جغرافیایی و دوری از مرکز استان

تدوین استراتژی

تدوین استراتژی را می‌توان طراحی مأموریت و سیاست‌های مجموعه دانست. جهت تدوین استراتژی ماتریس *SWOT* امکان تدوین چهار انتخاب یا استراتژی را فراهم می‌آورد (ابراهیم‌زاده؛ آقاسی‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۱۶).

استراتژی *SO*: استراتژی‌هایی هستند که براساس بررسی راه‌هایی که یک مجموعه می‌تواند از نقاط قوت خود و به منظور سود بردن از فرصت‌ها بپیماید، طراحی و ساخته می‌شوند.

استراتژی *ST*: نقاط قوت را به عنوان روشی برای پرهیز از تهدیدها مورد توجه قرار می‌دهند.

استراتژی *WO*: به بهره‌گیری از فرصت‌ها از طریق غلبه نقاط ضعف مجموعه تأکید می‌کنند.

استراتژی *WT*: اساساً ماهیت دفاعی دارند و بر حداقل کردن نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدها تأکید می‌کنند (نوحه‌گر، حسین‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۶۵).

جدول ۳: ماتریس *SWOT* و نحوه تدوین راهبردها. منبع: (افتخاری؛ مهدوی، ۱۳۸۵، ص ۹)

ماتریس <i>SWOT</i>	نقاط قوت <i>S</i>	نقاط ضعف <i>W</i>
فرصت‌ها <i>O</i>	استراتژی‌های (رقابتی تهاجمی) <i>SO</i>	استراتژی‌های (بازنگری) <i>WO</i>
تهدیدها <i>T</i>	استراتژی‌های (تنوع) <i>ST</i>	استراتژی‌های (تدافعی) <i>WT</i>

تدوین استراتژی‌های کوتاه مدت و بلند

در جدول شماره ۴ نظام تحلیل راهبردها و استراتژی‌ها در شهرستان خور و بیابانک

ارایه شده است.

جدول ۴: ماتریس کمی راهبردها و استراتژی‌ها جهت توسعه گردشگری در شهرستان خورو بیابانک

SO (رقابتی تهاجمی)					
S01 = بهره برداری از منابع و پتانسیل‌های گردشگری جهت ایجاد محصولی متمایز و متنوع.	S02 = احداث واحدهای اقامتی و پذیرایی متناسب با حجم ورودی گردشگران	S03 = مرمت حفظ و احیای بافت تاریخی روستاهای شهرستان	S04 = احداث و توسعه کمپ‌های اقامتی ثابت و موقت در منطقه و مراکز بین راهی	S05 = برنامه‌ریزی زمین گردشگری برای مسیریابی کویر پیمایی (موتورسواری، شترسواری) و همچنین برنامه‌ریزی جهت برگزاری مسابقات رالی.	
۸۳/۵۲	۷۳/۲۵	۶۱/۳۳	۶۴/۸۱	۷۶/۴۳	
ST (تنوع)					
ST1 = انجام برنامه‌های تبلیغاتی جهت معرفی شهرستان و جاذبه‌های بوم گردشگری و زمین گردشگری آن	ST2 = بهبود و توسعه خدمات مسافری و گردشگری و نظارت دقیق بر آژانس‌ها در راستای جهت دهی آنها به سمت تقویت تورهایی ورودی به شهرستان	ST3 = بهبود سیستم اطلاع رسانی و علایم جاده ای	ST4 = انجام مطالعات بازاریابی و شناسایی مزیت‌های رقابتی منطقه جهت ارتقای موقعیت رقابتی شهرستان و جذب بازارهای هدف	ST5 = احداث و توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات زیربنایی گردشگری متناسب با مناطق کویری جهت رفاه بازدیدکنندگان	
۶۹/۸۸	۷۹/۳۹	۳۹/۳۳	۷۲/۲۷	۷۰/۱۷	
WO (بازنگری)					
W01 = بسترسازی برای سرمایه گذاری بخش خصوصی با اعطای کمک‌ها و معافیت‌های دولتی	W02 = توسعه و بهبود ارتباطات جادامی از شهرها تا روستاها و جاذبه‌های بیابانی و کویری	W03 = توسعه و ایجاد استقرارگاه‌های امنیتی، تأسیس پلیس گردشگری و پیگیری موارد امنیتی	W04 = توسعه دفاتر خدمات مسافرتی جهت جذب گردشگران ورودی به شهرستان	W05 = برگزاری دوره‌هایی جهت آموزش راهنمایان تور آگاه به ویژگی‌های گردشگری در مناطق بیابانی و کویری	W06 = استفاده از توان مشارکتی مردم در تمامی مراحل برنامه ریزی
۷۰/۵۱	۵۹/۲۹	۴۹/۷	۶۵/۳۶	۶۲/۴۷	۷۱/۲۲
WT (تدافعی)					
WT1 = ارتقاء سطح بهداشت، توسعه و بهبود خدمات بهداشتی درمانی در منطقه	WT2 = توجه به ظرفیت تحمل در منطقه	WT3 = به کارگیری مدیریت تخصصی بوم گردشگری و زمین گردشگری و همچنین ثبات مدیریت در اجرای برنامه ها	WT4 = ایجاد زمینه‌های درآمدزایی از فعالیت‌های گردشگری جهت به حداکثر رساندن اشتغال محلی	WT5 = آموزش افراد بومی جهت تولید صنایع دستی مرغوب و با کیفیت و توجه به هنرهای محلی در جذب گردشگران	WT6 = تنوع بخشی شهرستان از طریق توسعه گونه‌های جدید گردشگری
۵۸/۳۹	۶۴	۶۹	۷۰/۵۲	۵۴/۸۲	۶۴/۶۲

SWOT

نتیجه

نتیجه حاصل از ماتریس برنامه‌ریزی کمی راهبردی که به تفکیک برای انواع استراتژی‌ها

۱. جهت ایجاد جدول برنامه‌ریزی کمی راهبردی، به تمامی استراتژی‌ها امتیازی از ۱-۴ بنا به اهمیتی که هر یک از عوامل در تدوین هر استراتژی دارند داده شده است. AS یا ضریب اهمیت امتیازی است بین ۱-۴ بنا به اهمیتی که هر یک از عوامل در تدوین هر استراتژی داشته‌اند. (۱= بی اهمیت، ۲= اهمیت کم، ۳= اهمیت متوسط، ۴= اهمیت زیاد) داده می‌شود. جهت ایجاد مجموع ضریب اهمیت TAS، امتیاز وزنی در ضریب اهمیت ضرب می‌شود و در نهایت بهترین استراتژی از مجموع TAS مشخص می‌گردد. با توجه به گستردگی جداول ایجاد شده جدول شماره ۴ ارایه گردیده است (نوحه‌گر، حسین‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۶۸).

ارایه شده است، نشان می‌دهد که استراتژی So1، بهره‌برداری از منابع و پتانسیل‌های گردشگری جهت ایجاد محصولی متمایز و متنوع. با ۸۳/۵۲ بالاترین امتیاز، بیان‌کننده بهترین راهبرد در شهرستان خور و بیابانک می‌باشد. ST2 با امتیاز ۷۹/۳۹ و So5 برنامه‌ریزی زمین گردشگری برای مسیرهای کویر پیمایی (موتورسواری، شترسواری) و هم‌چنین برنامه‌ریزی جهت برگزاری مسابقات رالی. به ترتیب، دومین و سومین استراتژی‌ها را شامل می‌شوند. از مهم‌ترین استراتژی‌ها دیگر که با کم‌ترین فاصله از این سه استراتژی قرار گرفته‌اند می‌توان So2 احداث واحدهای اقامتی و پذیرایی متناسب با حجم ورودی گردشگران با امتیاز ۷۳/۲۵، ST4 انجام مطالعات بازاریابی و شناسایی مزیت‌های رقابتی منطقه جهت ارتقای موقعیت رقابتی شهرستان و جذب بازارهای هدف، W06، استفاده از توان مشارکتی مردم در تمامی مراحل برنامه‌ریزی با امتیاز ۷۱/۲۲، WT4. ایجاد زمینه‌های درآمدزایی از فعالیت‌های گردشگری جهت به حداکثر رساندن اشتغال محلی با امتیاز ۷۰/۵۲ و W01 بسترسازی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با اعطای کمک‌ها و معافیت‌های دولتی را می‌توان بیان نمود. سایر استراتژی‌ها با امتیازی از ۶۹/۸۸ تا ۳۹/۳۳ در مرتبه‌های پایین‌تر اهمیت قرار دارند.

پیشنهادها

جهت دستیابی به توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک علاوه بر تجزیه و تحلیل صورت گرفته و راهبردهای تدوین شده پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد.

اقدامات سرمایه‌گذاری

اقدامات سرمایه‌گذاری مبتنی بر اقدامات سخت افزاری و اجرایی در حوزه‌های گوناگون می‌باشند که در سطوح و بردهای متفاوت تشکیل می‌شوند از الزامات این گونه اقدامات دسترسی به زیرساخت‌های مورد نیاز، موقعیت مکانی مناسب، تأمین اعتبارات و تسهیلات جهت جلب مشارکت بخش خصوصی، تأمین نیروی متخصص، طراحی متناسب با محیط طبیعی را می‌توان برشمرد، در این راستا، احداث اقامتگاه‌های سنتی و هم‌چنین کمپینگ‌ها در شهر خور و روستاهای مجاور کویر مانند مصر و فرحزاد، احداث مجتمع خدماتی رفاهی بین‌راهی در مسیرهای اصلی شهرستان، تأسیس دفاتر خدمات مسافرتی در مرکز

شهرستان، تأسیس دفتر اطلاع رسانی گردشگری و بهسازی چشمه‌های ایراج، خنج، آبگرم، گرمه و عروسان... جهت فعالیت‌های طبیعت گردی سلامت، پیشنهاد می‌شود.

اقدامات زیرساختی

فرآیند توسعه در بخش گردشگری به دلیل فرابخشی این صنعت وارد حوضه‌های دیگر می‌گردد. تأمین زیرساخت‌ها در هر منطقه بستر توسعه صنعت گردشگری را فراهم می‌سازد. به همین جهت تأمین اعتبارات مورد نیاز، هماهنگی میان دستگاه‌ها و سازمان‌های ذیربط و توجه به مسایل زیست محیطی از الزامات ضروری به شمار می‌آیند. پیشنهاداتی که در این زمینه ارائه می‌گردد عبارت‌اند از: نصب و نگهداری تابلوهای راهنمای گردشگری در مسیرهای اصلی گردشگری شهرستان، احداث سرویس‌های بهداشتی در روستاهای عروسان، مصر، بیاضه، فرحزاد و شهر خور، ایجاد زیرساخت‌های گردشگری و مسیر دسترسی به روستاهای مصر، فرحزاد، بیاضه، مهرجان، گرمه و... .

اقدامات فرهنگی بازاریابی و اطلاع‌رسانی و توسعه منابع انسانی

در این زمینه پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

مرمت حصار و ابنیه قلعه جندق، احیای بافت تاریخی روستای بیاضه، تبلیغات سالیانه در بازارهای هدف، تهیه و توزیع اقلام تبلیغی از جاذبه‌های گردشگری شهرستان (بروشور، کتابچه، نقشه و... .)، تهیه و نصب بیلبردهای تبلیغاتی از جاذبه‌های گردشگری در محورهای اصلی، شرکت در نمایشگاه‌های داخلی، برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت برای راهنمایان تور و تهیه اقلام آموزشی منافع گردشگری برای عموم.

گشت‌های گروهی

اجرای تورها و گشت‌های مشخص بر اساس استعدادها و توانایی‌های شهرستان نیازمند هماهنگی با دفاتر خدمات مسافرتی به عنوان یکی از کانال‌های معتبر و شناخته شده در توزیع سفر و انجام آن است. همکاری سازمان‌های مورد هدف برای اجرای گشت‌های گروهی سازمانی و دانش آموزی، جلب همکاری دفاتر خدمات مسافرتی و برگزارکنندگان تور و در نظر گرفتن تخفیف برای تسهیلات، خدمات و بازدیدها از الزامات اجرای گشت‌های گروهی به شمار می‌آیند. از انواع گشت‌های گروهی می‌توان به برنامه‌ریزی و

اجرای گشت‌های گروهی دانش‌آموزی و دانشجویی به صورت سالیانه با مقاصد گردشگری شهرستان، برگزاری تورهای کویرنوردی با مقاصد کویری، گشت‌های گروهی روستایی و تورهای یک روزه خانوادگی اشاره نمود.

منابع

۱. ابراهیم زاده، عیسی؛ آقاسی زاده، عبدالله (۱۳۸۸)، تحلیل عوامل موثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWO، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، سال اول، شماره ۱، ص ۱۰۷.
۲. استانداری اصفهان، دفتر آمار و اطلاعات (۱۳۸۸)، سالنامه آماری، چاپ نقش جهان.
۳. افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، رکن الدین و داوود (۱۳۸۵)، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک، مجله مدرس علوم انسانی، شماره ۴۵، ص ۱.
۴. احراری رودی، محی‌الدین؛ شاه‌رخ‌ی خرگردی، ژیلا (۱۳۸۷)، زمین‌گردشگری در چابهار، علوم زمین، سال هفدهم شماره ۶۷.
۵. بهزادفر، مصطفی؛ زمانیان، روزبه (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با تأکید بر بخش محصول (نمونه موردی: شهرستان نیشابور)، نشریه بین‌المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران، ویژه نامه مهندسی معماری و شهرسازی جلد ۱۹، شماره ۶۵، صفحه ۸۹.
۶. پاپلی یزدی، محمد حسین؛ سقایی، مهدی (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چ اول، تهران، انتشارات سمت.
۷. پیرز، جان. ای؛ رایبسون، ریچارد بی (۱۳۸۳)، مدیریت راهبردی (برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل)، تهران، انتشارات سمت.
۸. جهانیان، منوچهر؛ زندی، ابتهال (۱۳۸۹)، بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل swot، پژوهش‌های جغرافیایی شماره ۷۴، صفحات ۷۴ - ۶۱.
۹. حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف (۱۳۸۵)، کاربرد تکنیک و مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، چ اول، تهران، انتشارات علم نوین.
۱۰. رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۰)، نقش اکوتوریسم در حفظ محیط زیست، مجله محیط‌شناسی، شماره ۳۱، صفحات ۱۲۲ - ۱۱۵.

۱۱. زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۸۲)، چالش‌های توسعه پایدار از منظر اکوتوریسم، مجله مدرس علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۳، ص ۸۹.
۱۲. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان (۱۳۸۸)، برنامه‌ریزی راهبردی ساختاری - عملیاتی توسعه گردشگری استان اصفهان، جلد ۴، ص ۲۹.
۱۳. _____ (۱۳۸۹)، راهنمای گردشگری شهرستان خور و بیابانک، ص ۴.
۱۴. شایان، سیاوش و اسماعیل پارسایی (۱۳۸۶)، امکان‌سنجی نواحی مستعد توسعه اکوتوریسم در استان کهگیلویه و بویراحمد، فصلنامه مدرس علوم انسانی.
۱۵. کاظمی، مهدی (۱۳۸۵)، مدیریت گردشگری، چ اول، تهران، انتشارات سمت.
۱۶. نجفی کمال آبادی، عیسی؛ ممیرآبادی، محمد؛ محمدی‌پور، هیرش (۱۳۸۹)، انتخاب استراتژی بهینه بر اساس تحلیل SWOT و روش فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) مطالعه موردی شرکت پتروشیمی اراک، فصل‌نامه مدیریت صنعتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال پنجم، شماره ۱۱، ص ۲۱.
۱۷. نکویی صدری، بهرام (۱۳۸۸)، مبانی زمین‌گردشگری با تأکید بر ایران، انتشارات سمت، چاپ اول.
۱۸. _____ (۱۳۸۸)، معدن‌کاری و حفظ میراث زمین‌شناسی با نگاهی به استخراج معدن کانلاس در دومین ژئوپارک کشور پرتغال، مجله نظام مهندسی معدن، شماره ۶.
۱۹. نوحه‌گر، احمد؛ حسین‌زاده، محمد مهدی؛ اسما پیراسته (۱۳۸۸)، ارزیابی قابلیت‌های طبیعت گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT، فصل‌نامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵، ص ۱۵۱.
20. Cartener, W (2002), *Tourism development*, VNB.
21. Hussey, D (1991), *Strategy and Planning*, John Wiley & Sons, New York
22. Ihsan ,Y, Metin ,D (2007), *Using the analaytic network process(ANP)in SWOT analysis-Acase study for a textile frim*, Informaation Sciences, Vol. 20.
23. Jiang, j(2008), *Evaluation of the Potential of Ecotourism to the contribute to Local Sustainable Developemnt*, Massy University, new Zealand.
24. www. agdir. ir
25. www. irandeserts. com
26. www. khoodbiabanak. gov. ir